

Ortaçağ Tarihi

Ye. Agibalova-G. Donskoy, Çev. Çağdaş Sümer

İstanbul, 2017, Yordam Kitap, 287 Sayfa, ISBN: 9786051722108

Gizem MUSUL*

Orta Çağ, Eskiçağ ile Yeniçağ arasında kalan, Roma'nın doğu ve batı olarak ayrıldığı 395 yılıyla başlayıp İstanbul'un fethiyle sonlanan dönemdir. 5. ve 6. yüzyıllar Avrupa açısından kaotik bir dönemdi. Germanler, Gotlar ve Avarlar gibi barbar kavimlerin Roma'ya saldırdığı, olaylı bir dönem yaşanıyordu. MS. 476 yılında köle ve serf ayaklanmalarıyla güçsüzleşen Batı Roma İmparatorluğu barbarların yıkıcı darbeleri altında çöktü. İktisadi ve kültürel ilerlemenin önünde engel teşkil eden kölelik son buldu. Orta çağ'da 7. yüzyılda Franklar kilise desteğini alarak İtalya, İspanya ve Almanya'da siyasi istikrarı sağladılar. Kilise ve siyasal güç arasındaki bu birliktelik orta çağın genel özelliği idi. 9. yüzyılda Karolenj İmparatorluğu kuruldu, iktisadi gelişim yaşandı ancak Charlemagne'ın ölümüyle bu gelişim uzun sürmeden gerilemeye dönüştü. Siyasal bunalımlar yaşandı ve devlet yetkisi zayıfladı. 11. yüzyıla gelindiğinde ise barbar saldırıları sona erdi ve barbar kavimler yerleşik hayata döndüler. Dolayısıyla Avrupa üzerindeki baskı ortadan kalktı. Ancak baskı dönemlerinde, söz konusu bu barbar kavimlerin saldırıları sonucunda Roma

* Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Orta çağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Araştırma Görevlisi, Antalya, gizemmusul@akdeniz.edu.tr.

yıkılınca ortaya çıkan siyasal boşluğu çok sayıda feodal beylik doldurmuştur. Bu kitapta ise Orta Çağ'ı şekillendiren, siyasal ve ekonomik bir örgütleniş biçimi olan feodal sistemin kuruluşu, kurumsallaşması, yayılması, yıkılması ve tüm bu süreçlerin etkileri değerlendirilmektedir.

Orijinal adı History of Middle Ages olan eser, Ye. Agibalova ve G. Donskoy tarafından kaleme alınmış ve ilk kez 1988 yılında Moskova'da yayınlanmıştır. Çağdaş Sümer tarafından başarılı bir tercümeyle dilimize kazandırılan ve 2017 yılında Türkiye'de yayınlanan Orta çağ Tarihi başlıklı bu çalışma, Orta çağ Avrupa tarihinde önemli yer tutan feodal sistemi odakta tutması ve bu sistem üzerinden Orta Çağ'ın siyasal, ekonomik ve kültürel haritasını ortaya koyması açısından önemlidir. Bununla birlikte çalışmanın asıl önemi; feodal sistemin kurulması ile başlayan ve sistemin 17. yüzyılın ilk yarısına dek uzanan dönemde Avrupa kültürü üzerindeki etkilerini ve genel olarak Orta Çağ'ın insanlık tarihindeki yerini inceliyor olmasıdır. Giriş bölümünde Orta çağ Tarihinin Özü Nedir? Başlığı altında, kitabın ilerleyen bölümlerinde okuyucuya nelerin anlatılacağı özetlenmektedir. Bu çalışma feodalizmin izini sürecek ve bu sistemin ana nitelikleriyle bu dönemin sonlarına doğru gerileyişinin nedenlerini ele alacaktır. Orta çağ tarihi, okuyucuya halk ayaklanmalarının liderlerini, uzak kıyılara uzun yolculuklar yapan maceracı seyyahları anlatacak. Bununla birlikte araştırmacıların Orta çağ tarihi çalışmalarında sahip olduğu kaynakların varlığına da eserin Giriş bölümünde dikkat çekilmektedir. Çalışma üç kısım şeklinde on altı bölüm olarak ele alınmaktadır, her bir bölüm alt başlıklar altında incelenmektedir.

Birinci kısım Feodal Sistemin Kuruluşu başlığı ile değerlendirilmekte ve üç bölümden oluşmaktadır. 5. ve 11. Yüzyıllar Arasında Batı ve Orta Avrupa başlığını taşıyan birinci bölümde 5. yüzyılda Germen fetihleri, Frank Devleti'nin oluşumu, malikânelerin gelişmesi, Karolenj İmparatorluğu'nun oluşumu, geçimlik ekonomi ve Avrupa'da köylü yaşamı, feodal beylerin yaşam biçimi, Batı ve Orta Avrupa'da kültürel gelişme gibi konular ele alınmaktadır. Germen kabileleri Ren'den Elbe'ye kadar uzanan bölgeye yerleşmişlerdi ve klanlar şeklinde yaşıyorlardı. Hayvancılık, avcılık ve balıkçılıkla uğraşıyorlardı ancak asıl uğraşı alanları toprağı ekip biçmekti. Germenler fetihler sırasında Romalılardan öğrendikleri ikili tarla rotasyonu sistemini kullanmaya başladılar böylelikle tarımda daha yüksek verim ve üretkenliğı sağladılar. Klanlar halinde yaşayan Germenler toprağı işlemede daha gelişmiş yöntemleri öğrendikten sonra artık toprağı işlemek için bütün bir klanın üyelerine ihtiyaç kalmadı ve klan topluluklarından köylü topluluklara geçildi. Köylü toplulukların ortaya çıkmasıyla birlikte Germenler arasında eşitsizlik gelişmeye başladı. Germenlerin Roma İmparatorluğu'na yönelik istilaları kendi aralarındaki eşitsizliklerin daha da artmasına sebep oldu. 5. yüzyılın sonlarında Germenler Batı Roma İmparatorluğu'na yayılmış durumdaydı. Vandallar Kuzey Afrika'ya, Vizigotlar İspanya'ya, Ostrogotlar İtalya'ya, Franklar Galia'ya ve Angllar ile Saksonlar da Britanya'ya yerleşmişlerdi. Germenler bu şekilde bir yayılım gösterirken karşılarında zor duruma düşen Batı Roma İmparatorluğu direnebilecek durumda değildi. Acımasızca ezilen ve ağır vergiler altında bocalayan Batı Roma halkı çöktü. Germen istilaları Batı Avrupa'daki köleci sistemi de yıktı. Germen kabilelerinden oluşan Franklar Galia'nın bereketli topraklarına sahip olma arzusundalardı. Çünkü Galia, topraklarının verimliliğı bakımından, güçlü savaş atlarına ve pahalı silahlara sahip olması

bakımından elde edilmek istenilen bir coğrafya idi. 486 yılında Franklar, Galia'nın bir bölümünü fethettiler. German halkları gibi Franklar da ele geçirdikleri toprakları bölüyorlardı. Fethedilen bu yeni ülkede Franklar, Romalı köle sahiplerinin topraklarının bir kısmını dağıttılar ekilmeyen toprakları da tarıma açtılar. 500 yılı civarında doğan Frank devletinin kralı Clovis oldu. Clovis hile yoluyla tüm rakiplerini yok ederek ülkenin tek hükümdarı haline geldi. Clovis Galia'yı fethettikten sonra bütün önemli kararları kendi başına aldı. Kral en yüksek yargıç haline gelmişti. Kilise, Clovis'in iktidarını sağlamlaştırmasına yardım etti. Galia fethedildiğinde Franklar toplulukların özgür mensuplarıydı. Ancak birkaç yüzyıl sonra köylülerin büyük bir kısmı kendilerini esaret altında buldular. Topraklarını kaybeden köylüler zengin toprak sahiplerine bağımlı hale geldi. Toprağa hizmet etmek zorundalardı bu yüzden de adlarına serf deniyordu. Köylüler serfleştirilmeye dirense de kilisenin gücüyle zor ve hile yoluyla köylüler serfe dönüştürüldü. 786-814 yıllarında Frank Krallığı, Charlemagne tarafından yönetildi. Bu dönemde Frank Krallığı büyük ölçüde genişledi. Karolenj İmparatorluğu erken bir feodal devletti ve feodal malikâneler vardı. Orta Çağda insanların büyük kısmı tarımla uğraşıyordu bu nedenle toprak en önemli mülktü. Köylüler feodal beylere karşı yükümlüydü. Orta çağ Avrupa'sında köylülerin yaşamına bakıldığında yıkık dökük evler, kabaca yontulmuş eşyalar, çömlükler görülüyordu. Köylü yaşamında öğünler basit ve her zaman birbirinin aynısıydı. Et sadece tatil günlerinde yenirdi. Köylü, toprağı işlerken hafif sabanlar kullanırdı, ekinler orakla biçilirdi. Köylülerin feodal beyler tarafından sömürülmeleri tarımın gelişmesini engellemişti. Böylece geçimlik ekonomi yani sadece yaşam için gerekli olan, öz tüketim ihtiyaçlarının karşılanması ile sınırlı, her şeyin malikâne ürettiği bir ekonomi modeli ortaya çıktı. Orta çağ Avrupa'sında köylü yaşamı böyle iken feodal beyler zamanlarını savaşarak, ziyafetlerle ve kendilerini eğlendirerek geçirirlerdi. Kibirli ve vahşi olan feodal beyler kendilerini sıradan insanların üstünde yer alan soylular olarak görürlerdi. Ancak süreç içerisinde Batı Avrupa'da feodal parçalanma yaşandı. Feodal beylerin geçimlik ekonomi temeline karşı toprak sahipliği sistemini sağlamlaştırmaları Batı Avrupa devletlerinin parçalanmasına yol açtı. Çalışmanın ikinci bölümü 6. ve 11. Yüzyıllar Arasında Bizans İmparatorluğu başlığını taşımaktadır. Doğu Roma yani Bizans İmparatorluğu barbarların baskısına direnmişti. Başkent Konstantinopolis eski Yunan kolonisi Byzantium'un bulunduğu yerde yükseliyordu. Batı Avrupa ile karşılaştırıldığında Bizans İmparatorluğu'nda feodal sisteme geçiş pek çok karakteristik özellik taşıyordu. Bu bölümde Bizans gelişiminin özellikleri, imparatorluğun otoritesi, Bizans topraklarındaki Slav yerleşimi ve feodal sistemin kuruluşu gibi konular ele alınmaktadır. 7. ve 10. yüzyıllar arasında köylülerin giderek yoksullaşmasıyla Bizans otoriteleri köylülere boyun eğdirmek için büyük toprak sahiplerine yardım ederken köylüleri de vergilerle zorladığı, böylelikle Bizans'ta feodal malikânelerin ortaya çıkmaya başladığı ve feodal bey ve köylü sınıflarının oluştuğu, 9. ve 11. yüzyıllarda ise Bizans'ta feodal sistemin kurumsallaştığı vurgulanmaktadır. Ayrıca yine bu bölümde Bizans'ta kültürel gelişmeyi sağlayan unsurlar ve Bizans'ın kültürel temasları da ele alınmaktadır. Bizans kültürünün gelişiminde tüccar ve zanaatkarların rolüne değinilmektedir. Üçüncü bölüm 6. ve 11. Yüzyıllarda Araplar başlığı altında ele alınmaktadır. Feodal sistem sadece Avrupa'da değil Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da da kuruldu. Arapların feodal sisteme geçişine

yeni bir dinin doğuşu eşlik etti ve bu süreç yine feodal düzenin kurulmakta olduğu diğer ülkelere yönelik Arap fetihleriyle hızlandı. Bu bölümde Arabistan'ın koşulları ve Arapların uğraşları, 7. yüzyılda halen kabile sistemi altında yaşayan Arapların yükselişi ve kabile anlayışından uzaklaşarak halkın İslam çatısı altında birleşme süreçleri anlatılmaktadır. Burada kabilelerin birleşmelerinde etkili olan unsur ne idi? Soylular yoksullar üzerindeki iktidarını güçlendirmek ve onları fetihlere dâhil etmek için Arap kabilelerini birleştirmeyi amaçlamıştı. Arap tüccarlar da bu fikre olumlu yanıt verdiler. 7. yüzyılda İran Arabistan'ın güneyini fethederken Bizans da yarımadanın kuzeyine hâkim olmuştu. Dolayısıyla bu durum Arap ticaretinin sekteye uğramasına neden oldu. Tüccarlar eski ticaret yollarını geri almak ve yenilerini ele geçirmek amacıyla Arapları fetih savaşlarına dâhil etmek arzusundalardı. Arap soyluları Arap kabilelerini birleştirmek amacıyla o dönem yeni bir din olan İslam'ı kullandılar. Sonraki süreçte Arap fetihleri gerçekleşti. Ayrıca bu bölümde Arap halifeliğinde feodal sistemin yerleşmesiyle ilgili konulara dikkat çekilmektedir. Arap soyluları feodal beylere ve toprak sahiplerine dönüşmüştü, köylüler ise efendilere bağımlı hale gelmişlerdi. Bu sistemde feodal beyler zenginleşirken köylüler adeta sömürülüyor ve ağır vergi yükleri altında eziliyorlardı. 8. ve 9. yüzyılda Arap hâkimiyeti ve feodalizme karşı bir halk isyanı gerçekleşti. Ancak Arap halifeliği feodal beylerin güçlenmesi ve boyun eğdirilen halkın ısrarlı mücadelesinin sonucunda yıkıldı.

Çalışmanın ikinci kısmı Feodal Sistemin Gelişimi başlığı altında yedi bölümden oluşmakta ve bölümler birinci kısmın devamı niteliğinde numaralandırılmaktadır. Dördüncü bölüm Zanaat ve Ticaretin Gelişmesi, Batı ve Orta Avrupa'da Şehirlerin Büyümesi başlığıyla incelenmektedir. Bu bölümde Orta Çağ şehirlerinin doğuşu, iktisadi gelişme, tarımsal gelişim ve dönüşüm, zanaatın tarımdan ayrılarak kurumsallaşması, Avrupa'da yeni şehirlerin ortaya çıkması, zanaatkâr loncaları, loncaların şehir yaşamındaki yeri ve kent yaşamı gibi konulara yer verilmektedir. Ayrıca Avrupa'da ticaretin gelişimi, ticari ilişkilerin yaygınlaşması, doğu ve kuzey Avrupa ticareti, fuar ve sarrafların iktisadi faaliyetlerdeki önemine değinilmektedir. Orta çağda feodal sistemin yerleşmesiyle birlikte iktisat alanında önemli değişimler yaşandı. Zanaatların yanı sıra hem tarım hem de hayvancılık hızla gelişmekteydi. İktisadi gelişme zanaatların zamanla tarımdan ayrışmasıyla sonuçlandı. İlk şehirler zanaatların tarımdan ayrıldığı 9. yüzyılda İtalya ve Fransa'nın güneyinde ortaya çıktı. 10. ve 11. yüzyıllarda diğer Batı Avrupa ülkelerinde de şehirler görülmeye başlandı. Orta çağ şehirlerinde zanaat el emeğine dayalı küçük ölçekli bir sınaî üretim biçimiydi. Aynı sektörde çalışan ve aynı şehirde yaşayan zanaatkârlar lonca adındaki birlikler altında birleştiler. Feodal beylerin baskıları ve soygunları şehirlerde ticaret ve zanaatın gelişimini engelledi. Ancak 12. ve 13. yüzyılda Avrupa'da ticari ilişkiler yaygınlaşmaya başladı. Ticaretin gelişmesiyle birlikte tüccarlar büyük servet sahibi oldular. Zanaatların tarımdan ayrılması emeği çok daha üretken hale getirdi. Beşinci bölüm, 11. ve 13. Yüzyıllarda Hristiyan Kilisesi-Haçlı Seferleri başlığıyla ele alınmaktadır. Burada, Katolik Kilisesi'nin gücü, papalığın konsolidasyonu, kilisenin servet ve gelirleri, kilisenin heretiklere karşı mücadeleleri, birinci haçlı seferi ile sonrasındaki seferler ve sonuçları anlatılmaktadır. 11. yüzyılın ortalarına kadar, Hristiyan kilisesi birlik içindeydi ancak 1504 yılında Hristiyan Kilisesi bir

bölünme yaşadı. Orta Çağ'da Katolik Kilisesi önemli bir feodal bey ve emekçi halkı ezen bir zalimdi. Ruhban tüm Batı Avrupa nüfusundan vergi topluyordu. Kiliseye gidenler düğün törenleri, çocukların vaftiz edilmesi ve diğer kilise törenleri için de ödeme yapmak zorundaydı. Böylece kilisenin serveti artıyordu. Hristiyan ahlakı ezilen insanlara uysallık ve sabır fikirleri aşılacak ve feodal düzene karşı her türlü mücadele fikrini bastırmak için kullanılıyordu. Heretiklerin mücadelesi, feodal soyluluğun ve Katolik Kilisesi'nin zulmüne karşı kitlelerin itirazlarını yansıtıyordu. Özetle, Orta Çağ'da Katolik Kilisesi feodal sistemin ana dayanaklarından. Feodal sistemin düşmanlarına karşı verdiği mücadelede iktidardan şiddete uzanan farklı yöntemlere başvurdu. Altıncı bölüm Batı Avrupa'da Merkezi Devletlerin Oluşumu başlığıyla ele alınmaktadır. Burada şehirlerin büyümesi ve ticaretin genişlemesiyle birlikte feodal soylular ve köylüler arasındaki ilişkilerin dönüştüğü ve sınıfsal mücadelelerin daha da belirgin hale geldiği, bunun devlet yapısında da değişimlere neden olduğu, feodal parçalanmanın üstesinden gelinerek merkezi monarşilerin oluştuğu vurgulanmaktadır. Ayrıca bu bölümde 11. yüzyılda monarşinin zayıflığı, köylülerin kişisel bağımlılıktan kurtuluşu, monarşinin konsolidasyonu, yüzyıl savaşları, savaşların nedenleri, sıradan halkın durumu ve savaşların sonuçları anlatılmaktadır. Bununla birlikte 15. yüzyılın başlarında İngiliz fetihleri, 15. yüzyılın sonunda Fransa'nın birleşmesi, İngiltere'de merkezi devletlerin oluşumu, Norman fetihleri ve fetihlerin sonuçları anlatılmaktadır. Yedinci bölümde Bohemya'da Hussit Hareketi incelenmektedir. 15. yüzyılın ilk yarısında feodal Avrupa küçük bir Slav ülkesi olan Bohemya'yı saran güçlü bir sınıf ve halk kurtuluş mücadelesiyle sarsılmıştı. Bu bölümde söz konusu hareketin detaylarına yer verilmektedir. Bohemya ekonomisinin gelişimi, kent yoksullarının durumu, kilise baskıları, Hussit hareketinin başlangıcı, John Huss'un ölümü ve silahlı mücadeleler ile Hussit hareketinin önemi anlatılmaktadır. Sekizinci bölüm Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa Halklarının Türk İstilacıya Karşı Mücadeleleri başlığını taşımaktadır. 14. Yüzyılda Avrupa, güneydoğudan gelen güçlü bir düşman olan Osmanlılar tarafından istila edildi. Osmanlılar sadece Avrupa, Asya ve Afrika'daki birçok halkı egemenlik altına almakla kalmadı, aynı zamanda devletlerarası ilişkileri de etkiledi. Bu bölümde Balkan Yarımadası'nın Osmanlılar tarafından fethi, Kosova Savaşı, Bizans'ın düşüşü ve fethedilen bölgelerdeki halkların durumu anlatılmaktadır. Osmanlılar Balkan ülkelerinin zayıf olduğunu anlayınca fetih hareketlerine başlamışlardı. Avrupa'daki Bizans topraklarının önemli bir bölümünü ele geçirdiler ve yeni fetihler gerçekleştirdiler. Bu fetihler sonucunda pek çok ülke ve halktan oluşan geniş bir imparatorluk olan Osmanlı İmparatorluğu kuruldu. Süreç içerisinde Slav halklarının ısrarlı mücadelesi Osmanlı İmparatorluğu'nu zayıflattı ve bu mücadeleyle o tarihte Avrupa, Osmanlılar tarafından fethedilmekten kurtuldu. Çalışmanın dokuzuncu bölümü 11. ve 15. Yüzyıllar Arasında Batı Avrupa Kültürü başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Orta çağ Avrupa'sında eğitim ve bilimin gelişimi, iktisadi gelişim, mimari ve sanat alanlarındaki gelişim örneklerle detaylandırılmaktadır. Onuncu bölüm Orta Çağ'da Çin ve Hindistan başlığı altında incelenmektedir. Feodal sistem altında Çin ve Hindistan iktisadi ve kültürel gelişim açısından önemli bir ilerleme kaydetti. Fakat komşularının bitmeyen istilaları ve Avrupa ülkeleriyle sağlam bağlarının olmaması geç Orta Çağ'da ilerlemeyi yavaşlattı. Bu bölümde, Çin'de feodal sistem ve halk isyanları, köylülerin durumu, 9. yüzyılda

köylü savaşları, Çin ekonomisi ve kültürü, ticaret ve denizcilik, eğitim-bilim-sanat gibi konularla birlikte aynı şekilde Hindistan'daki feodal sistem ve kastlar, Hindu dini, Hindistan'daki İslam devletleri, Delhi Sultanlığı, Babür İmparatorluğu ve Hindistan'ın kültürel ve bilimsel gelişimi anlatılmaktadır.

Çalışmanın üçüncü ve son kısmı Feodal Sistem Gerilemeye Başlıyor-Kapitalist İlişkiler Şekilleniyor başlığını taşımakta ve altı alt bölümden oluşmaktadır. On birinci bölüm 15. Yüzyılın Sonu, 16. Yüzyılın Başlarında Coğrafi Keşifler-Yeni Sömürgeler başlığıyla ele alınmaktadır. 16. yüzyılda ve 17. yüzyılın ilk yarısında feodal sistem hala hâkimdi. Bununla birlikte daha gelişmiş Batı Avrupa ülkelerinde kapitalist teşebbüsler görülmeye başladı. Coğrafi keşifler kapitalist üretim için güçlü bir dürtü teşkil etmişti. Bu bölümde 15. ve 16. yüzyıllarda Avrupa'daki teknolojik gelişmeler, metalürjideki gelişmeler, gemiciliğin gelişimi ve matbaanın icadı ele alınmaktadır. Ayrıca yine bu bölümde coğrafi keşifler, nedenleri, sonuçları ve keşiflerin etkileri değerlendirilmektedir. On ikinci bölüm 16. Yüzyılda İngiltere'de Kapitalist Gelişmenin Başlaması başlığıyla incelenmektedir. 16. yüzyılda, önce İngiltere'den sonra diğer Avrupa ülkelerinde kapitalist gelişmeler görülmeye başlandı. Ortaya çıkışları Avrupa halklarının yaşamlarında önemli değişimlere sebep oldu. Bu bölümde söz konusu değişimler, sanayide kapitalizmin gelişim süreçleri, köylülerin topraklarından çıkarıldığı Çitleme sistemi ve sonuçları, çitlemeye karşı ayaklanmalar ile deniz ticareti ve sömürgecilik faaliyetlerinin detayları anlatılmaktadır. On üçüncü bölüm Avrupa'da Reform-Almanya'da Köylü Savaşı başlığını taşımaktadır. 16. yüzyıldan başlayarak Avrupa'da sınıf mücadeleleri hız kazanmıştı. Mücadele özellikle halkın feodal sistemi yıkmak için girişimde bulunduğu Almanya'da sertleşti. Almanya'da feodal sistemin temel dayanağı olan kiliseyi yeniden yapılandırmayı amaçlayan harekete reform deniyordu ve Almanya'daki köylü savaşı reformun en üst aşamasıydı. Bu bölümde reform ve köylü savaşları öncesinde Almanya'da ticaret ve sanayinin gelişmesi, reformun başlangıcı, Almanya'da köylü Savaşları, savaşların hedefi ve köylülerin yenilgisi anlatılmaktadır. Köylü Savaşı'nın başarısızlığı, Almanya'nın parçalanmışlığını pekiştirmiş ve feodal sömürünün artmasıyla sonuçlanmıştı. On dördüncü bölüm Alçak Ülkelerde Burjuva Devrimi başlığı altında incelenmektedir. Geç Orta Çağ'da sınıf mücadeleleri Hollanda'da en yüksek zirvesine ulaşmıştı. Bu, ülkede bir toplumsal sistemin yerini bir başkasına bıraktığı devrim yaşandı. Bu bölümde İspanyol yönetimi altındaki Alçak Ülkelerde kapitalist ilişkilerin gelişimi ve feodal sistemi kapitalist sistemle değiştirecek olan burjuva devrimi ve devrimin sonuçları değerlendirilmektedir. On beşinci bölüm Fransa'da Mutlak Monarşi başlığını taşımaktadır. Burada, geç Orta Çağ'da pek çok Avrupa ülkesinde kurulan ancak özellikle 17. yüzyıl Fransa'sında güçlenen mutlak monarşi, her şeye kadir bir kralın başında olduğu merkezi bir feodal devlet olarak tanımlanmakta ve kitleleri acımasızca ezmek için kullanılan bir soylu devlet modeli olarak nitelenmektedir. Çalışmanın on altıncı bölümü olan son bölüm 15. Yüzyıl Sonlarından 17. Yüzyılın İlk Yarısına Dek Uzanan Dönemde Avrupa Kültürü başlığını taşımaktadır. 15. yüzyılın sonlarından başlayarak daha ileri Avrupa ülkelerinde gerilemekte olan feodal sisteme karşı bir hareket gelişmeye başlamıştı. Halkın görüşleri de buna paralel olarak değişim geçirdi. Bu dönemde kültürel gelişme daha önce eşine rastlanmamış bir seviyeye ulaşmıştı, bilim, edebiyat ve sanat hızla gelişmişti. Bu bölümde Rönesans'ın

ayırıcı özellikleri, antikçağ kültürüne duyulan ilgi ve Rönesans kültürünün başlıca merkezleri anlatılmaktadır. Ayrıca İtalyan sanatının önemli isimlerinden Leonardo da Vinci, Michelangelo ve Raphael'in eserleri; Almanya, Hollanda ve İspanya'nın büyük sanatçılarından Albrecht Dürer, Rembrandt van Rijn ve Diego Velazquez'in eserlerine yer verilmektedir. Yine bu bölümde Batı Avrupa'nın yetiştirdiği, hümanist gelenekten gelen yazarlara da yer verilmektedir. İngiliz yazar Thomas Moore'un Ütopya isimli kitabı; Fransız yazar François Rabelais'in Gargantua ve Pantagruel isimli eserlerine; William Shakespeare'ın Hamlet, Othello ve Kral Lear gibi tragedyelerine; büyük İspanyol yazar Cervantes'in başyapıtı Don Quixote/Don Kişot'a değinilmektedir. Bununla birlikte, bilim ve kilise arasındaki mücadelelerde bilimsel ilerlemeler açısından önemli olan Nicolaus Copernicus, Giordano Bruno ve Galileo'nun katkıları ve bilimin dine başkaldırısına da yer verilmektedir.

Orta Çağ Tarihi adlı bu eserde genel olarak, feodal sisteme geçiş nasıl tamamlandı? Feodal sistemin temel özellikleri nelerdi? Feodal sistem insanlığın gelişiminde köleci sisteme göre neden daha yüksek bir aşamadır? Orta Çağın ikinci döneminde insanların yaşamı ne yönde değişti? Neden feodal sistem çözülmeye ve kapitalist üretim ortaya çıkmaya başladı? Ve feodal sistemin devrimci bir şekilde yıkılması neden kaçınılmazdı? Sorularının yanıtlarına yer verilmektedir.

Tarihsel yöntemi evrenselci bir bakış açısıyla sentezleyen bu eser, salt siyasi tarih anlatımının çok daha ötesine geçerek Orta Çağ tarihini feodalizmin kuruluşu, gelişimi ve kapitalizmin ortaya çıkışı ve ilk burjuva devrimleri ile çöküşü çerçevesinde ele almaktadır. Ayrıca siyasi, sosyal ve ekonomik örgütleniş biçimi olan feodalizm, Batı Avrupa feodalizmiyle sınırlanmadan Avrupa, Ortadoğu, Çin ve Hindistan ölçeğinde okuyucuya sunulmaktadır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda eser, Orta Çağ meraklılarının ilgisini çekebilecek nitelikte ve Orta Çağ siyasal ve kültürel tarihine ilişkin çalışmalar yürüten araştırmacılar açısından önemli bir eserdir.